

Др **Борјанка Трајковић**
Београд, Народна библиотека Србије

УДК 011/016(497.11):929

СЕЋАЊЕ НА ВЕЛИКЕ БИБЛИОГРАФЕ

Милен М. Николић (1901-1995) и Миодраг Живанов (1928-2000)

У историји послератне српске библиографије посебно поглавље заузимају две заслужне личности – Милен М. Николић и Миодраг Живанов. Ове године, када се навршава десет година од смрти Милена М. Николића, а пет од одласка Миодрага Живанова, прилика је да их се сетимо.

Милен М. Николић, родом Крагујевчанин, професор, књижевник, публициста и библиограф, знање је стицао од најбољих; био је ученик Павла и Богдана Поповића, Александра Белића, Владимира Ћоровића, Милоша Тривунца. По дипломирању на Катедри за југословенску књижевност београдског Филозофског факултета 1924. године, као суплент Мушке гимназије у Крагујевцу додељен је на рад Народној библиотеци у Београду, у звању приправника руковаоца. Било је то време када је Библиотека још видала ратне ране, а њен тадашњи управник Јован Томић уз велике напоре настојао да је, иако стешњену у неподесној згради на Косанчићевом венцу, оспособи за рад.

Као стипендиста француске владе, Николић је провео две године у Паризу (1926-28), слушајући на Сорбони предавања чувеног књижевног историчара и компаратисте Фернанда Балденспержеа

(Fernand Baldensperger *1871†1958), припремајући се за научни рад. По повратку у Крагујевац радио је у Мушкој гимназији као професор српског језика, а од 1932. до 1934. године и као управник тамошње Народне библиотеке. Његовом заслугом урађена је ревизија књижног фонда и поновно успостављен ауторски каталог, који је дотад био запуштен. У то време покренуо је недељник „Глас Шумадије“. Лист је излазио од 1930. до 1935. године, а Милен Николић је посао једног од уредника обављао од 1933. до гашења листа. За професора Треће мушке гимназије у Београду прешао је у јесен 1934. године.

Ратне године провео је у Одељењу за културу Министарства просвете, где се бавио питањима библиотека и библиотекарства. Одмах по ослобођењу Београда 1944. године, Милен Николић је постављен за шефа Културно-научног одсека Повереништва за просвету, доцније Министарства просвете. Учествовао је у обнови и поновном воспостављању културног и научног континуитета у ратом опустошеној земљи. Као члан Савезног министарства просвете био је иницијатор и непосредни учесник у изради првих законских прописа из области науке и културе, па тако и библиотекарства: *Уредбе о обавезном достављању штампаних ствари, Закона о Државној централној библиотеци ДФЈ* у Београду и *Правилника о унутрашњем уређењу и раду Државне централне библиотеке ДФЈ*, 1945. године. Упркос усвајању и публикавању наведених законских аката, Државна централна библиотека никада није основана.

Од 1946. до 1948. године радио је као професор Учитељске школе у Београду, а школске 1948/49. године предавао је српски језик и књижевност првој генерацији ученика новоосноване Средње библиотекарске школе. До 1955. године научни је сарадник у Државном архиву Србије, ангажован на стручном сређивању и обради архивских предмета по савременим архивистичким принципима. Изабран је за стручног руководиоца и наставника архивистике на Вишем архивистичком течају и Архивистичком течају за архивске помоћнике. Једанаест монографских публикација и 55 стручних прилога у периодици, публикованих до 1954. године, биле су довољне референце да исте године поново буде изабран за научног сарадника.

Због запажених научних и стручних радова прелази на рад у републичку Комисију за израду Српске ретроспективне библиографије 1955. године (за секретара Комисије постављен

је Јеремија Митровић). Његовим доласком започиње озбиљан организован рад на изради националне библиографије. Николић је био стручни руководилац и координатор послова све до 1960. године, када је, после расформирања Комисије, Народна библиотека преузела пројекат Српске ретроспективне библиографије. У том циљу исте године (20. јуна), основано је Библиографско одељење, а Милен Николић постављен за начелника. Радом Одељења руководио је до пензионисања 1966. године. Тако је, стицајем животних околности, свој радни век заокружио у истој установи у којој је и започео.

Захваљујући његовом преданом раду и успешној организацији посла, сакупљена је огромна грађа за *Српску библиографију. Књиге 1868-1944*. Иако у пензији, господин Николић наставља рад на пројекту као спољни сарадник. Ради прикупљања библиографске грађе дуже време истражује у библиотекама и другим културним институцијама у иностранству: у Будимпешти, Сент Андреји, Паризу и Петрограду. Борави у више наврата у манастиру Хиландар, где као члан тима Народне библиотеке Србије ради на сређивању и обради књижног фонда манастирске Библиотеке. Један је од сарадника на изради *Каталога књига Библиотеке манастира Хиландара*. До краја живота био је члан Уређивачког одбора *Српске библиографије. Књиге 1868-1944*, пројекта у чијем је раду учествовао четрдесет година.

У дугом животном (94) и радном веку (70), Милен Николић је имао широки дијапазон интересовања; теме којима се бавио и области које је истраживао обухватале су српску књижевну, просветну и културну историју XIX и прве половине XX века. Специјалистички се бавио архивистичком, библиотекарском и библиографском струком. Један је од најплоднијих сарадника *Лексикона писаца Југославије* у издању Матице српске - сам је обрадио преко 200 аутора.

Библиографија радова Милена М. Николића садржи близу 70 јединица (израдио ју је др Александар Пејовић, а штампана је у *Библиотекару*, књ. XLIII, 1992-93). Од двадесет монографија које је објавио, издвојићемо оне из историје Крагујевца: узорну споменицу *Крагујевачка гимназија 1883-1933* (Крагујевац, 1934), *Лицеум Књажества србског у Крагујевцу* (Крагујевац, 1988), *Вук Стефановић Караџић у Крагујевцу* (Крагујевац, 1987), и два сепарата из историје Народне библиотеке Србије: *Оснивање Народне библиотеке у Београду* (Београд, 1973) и *Јован Н. Томић, библиотекар Народне библиотеке, у мом сећању* (Београд, 1979).

Следећи стару српску традицију задужбинарства, годину дана пред смрт, будући без порода, господин Николић је са крагујевачком Народном библиотеком склопио уговор о формирању Легата Милена Николића. Његов легат чини библиотека са преко хиљаду књига, рукописна грађа (прилог за културну и политичку историју Србије и Крагујевца деветнаестог века, а Николић је сматран једним од најбољих познавалаца), на десетине уметничких слика, фотографија и салонски намештај стар преко стотину година. Господин Николић је имао само два услова: да Народна библиотека у Крагујевцу објави књигу-сепарат *Књажевско српски театар у Крагујевцу* (завештан је рукопис књиге у којој аутор на 150 страна, на основу откривених докумената доказује да је Театар био прво институционално државно позориште), и други услов, да Библиотека преузме бригу о породичној гробници у Крагујевцу. Проверила сам, Крагујевачка библиотека још није издала књигу, а надам се да о породичној гробници ипак неко брине.

Народна библиотека Србије је поводом седамдесетогодишњице рада Милена Николића, 1994. године, уприличила малу свечаност. Иницијатори су били: Миленов први сарадник и дугогодишњи начелник Библиографског одељења мр Миодраг Живанов (тада већ у пензији), радници Библиографског одељења и управа Народне библиотеке: тадашњи управник Миломир Петровић, заменик управника Ђуро Радановић и секретар Драган Бараћ. Био је то уједно, тога смо сви били свесни, и дирљиви опроштај од једног од највећих српских библиографа. Наредне године Милен М. Николић се преселио у сећање.

Први сарадник и најбољи ученик Милена Николића био је Миодраг Живанов. У тек оформљено Библиографско одељење Народне библиотеке Србије дошао је ујесен 1960. године.

Миодраг Живанов је родом Банаћанин, из Баваништа. Гимназију је завршио у Панчеву, а на београдски Филозофски факултет, Групу за јужнословенске језике и књижевност, уписао се 1947. године. У време Ђаковања у Панчеву почео је активно да се бави шахом. За време студија често је учествовао на шаховским такмичењима и турнирима. Титулу мајсторског кандидата освојио је 1949. године. Преданост шаху одвојила га је од редовних студија. Када се упразнило место професора српског језика у панчевачкој Вишој гимназији, Живанов је постављен за професора, иако још

није дипломирао. Озбиљност професорског позива убрзава његову одлуку да оконча студије. По повратку са одслужења војног рока (у Пожаревцу, где започиње његово дугогодишње пријатељство са Бранимиром Живојиновићем), Живанов заснива породицу и пресељава се у Београд.

У Народној библиотеци Србије почео је да ради 1957. године. Наредне године је положио Стручни библиотекарски испит, за који је израдио своју прву библиографију: *Споменак 1893-1914. Разрешење анонима, псеудонима, иницијала и непотпуних имена песника*, доцније објављену у *Годишњаку* НБС за 1960. годину. За начелника Библиографског одељења постављен је 1974. године и на том месту остао је до пензионисања, 31. маја 1992. Живанов је завршио последипломске студије на Филолошком факултету и магистрирао са радом *Јован Скерлић. Библиографија и литература (1892-1963)*. Теза је штампана у публикацији *Јовану Скерлићу у спомен*, објављеној поводом педесетогодишњице Скерлићеве смрти (Београд, 1969).

Живанов је огромну радну и стручну енергију уложио у библиографски рад, првенствено на прикупљању грађе за Српску ретроспективну библиографију. Један од најважнијих датума за пројекат *Српска библиографија. Књиге 1868-1944* је 17. новембар 1969. године, када је одржан Научно-консултативни скуп који је дефинитивно утврдио критеријуме за одређивање њеног опсега. Реч је, заправо, о проширеном територијално-националном критеријуму, а његова примена је изискивала додатна истраживања и у библиотекама у којима је библиографски посао већ био завршен. То је подразумевало да се поред радника Библиографског одељења ангажује и већи број хонорарних сарадника. Сва прикупљена библиографска грађа „сливала“ се у Одељење, где се под надзором Живанова сређивала и класификовала. До 1988. године број истражених библиотека у земљи и иностранству повећао се на 110. И Одељење се временом кадровски попуњавало - до 1972. године бројало је десет библиографа - те се формирао специјализован тим стручњака за израду националне и специјалних библиографија са Живановим на челу.

На конститутивној седници Уређивачког одбора за *Српску библиографију. Књиге 1868-1944* 1988. године, којом је председавао академик Радован Самарџић, за главног редактора изабран је Миодраг

Живанов. До одласка у пензију 1992. године, редиговао је 9 томова Библиографије (објављено је 8); наставио је рад на редакцији грађе и до 1998. године завршио свих 20 томова.

Од 1971. до 1985. године Живанов је био руководилац екипе Народне библиотеке која је радила на сређивању и обради књига и периодике у Библиотеци манастира Хиландара (17 пута је боравио у Хиландару). Био је члан Савета за проучавање и заштиту културног блага манастира Хиландара. Систематски је истраживао и бележио фонд богате хиландарске књижне ризнице, што је резултирало објављивањем двотомног *Каталога књига на српскохрватском језику од XVIII до XX века* (коаутори Радисав Цајић и Драгутин Никчевић), који је издала Народна библиотека Србије 1989-1990. Прошле, 2004. године, Библиотека је објавила његов *Каталог књига на бугарском и руском језику*.

Од 1954. године, када му је штампан први рад у „Панчевцу“, објавио је преко стотину прилога, углавном из области библиографије и библиотекарства. Сарађивао је на Матичином *Лексикону писаца Југославије, Библиографији расправа и чланака*, а у *Енциклопедији Југославије* (Лексикографски завод, Загреб 1988), аутор је јединице посвећене историјату библиографије – текста незаобилазног за сваког истраживача. Као посебна издања Живанов је објавио следеће библиографије: *Библиографију Милоша Н. Ђурића* (1983) - коаутор Радисав Цајић, *Панчевачку библиографију 1833-1960* (1985), *Библиографију издања Коларчевог народног универзитета 1863-1985* (1987), *Врањску библиографију* (1988) - коаутори Ксенија Лазић и Јелена Јелић, а уз Сабрана дела Доситеја Обрадовића у едицији „Просвете“ 1961. године, штампана је његова *Библиографија Доситејевих издања (1811-1961)*. Био је одличан познавалац Стојана Новаковића, оца модерне српске библиографије, и у неколико наврата писао је о њему. У „Библиотекару“ је 1965. године објавио *Библиографију посебних издања Стојана Новаковића*, а грађу за Новаковићеву исцрпну библиографију оставио је у рукопису.

Приредио је фототипска издања следећих листова: „Нишка социјалистичка борба“ 1903, „Наш лист“ 1937. (Ниш, 1979), „Панчевац“ 1869-1873. I – II (Београд-Панчево, 1981), „Граничар“ 1873. (Панчево, 1982), „Жижа“ 1871-1874. (Београд-Панчево, 1983) и урадио је и библиографију листа „Домаћи лекар“ (1871-1873) (Београд-Нови Сад-Зрењанин, 1995).

Да бисмо схватили значај организованог библиографског рада под окриљем Библиографског одељења, на чијем је челу Миодраг Живанов био 23 године, подсетимо се мало историје. Библиографски рад у Народној библиотеци има релативно дугу традицију; сетимо се Ђуре Даничића који је својим радовима под насловом *Библиографија* (за године 1856-1858) објављеним у „Гласнику Српског ученог друштва“ дао образац за израду текућих годишњих библиографија, затим Стојана Новаковића и његовог капиталног и до данас непревазиђеног дела *Српска библиографија за новију књижевност 1741-1867* (Београд, 1868). Ипак морамо констатовати да се ради о усамљеним покушајима даровитих појединаца. Отуда се првим интитуционализовањем библиографског рада сматра оснивање Библиографског одељења у Народној библиотеци Србије (доцније настају библиографске службе у Библиотеци Матице српске и Централној библиотеци САНУ).

Афирмацији српске библиографије умногоме је допринело установљавање *Сусрета библиографа у спомен на др Георгија Михаиловића* 1983. године у Инђији, чији су иницијатори били највиђенији библиографи: Душан Панковић, Лазар Чурчић и Миодраг Живанов. Убрзо су постали права библиографска трибина на којима се разматрају бројне теме из историје српске библиографије, али и актуелна питања из теорије и праксе. Током протеклих двадесет година постојања *Сусрети* су несумњиво дали огроман допринос даљој афирмацији наше библиографије, а Зборници *Сусрета* постали су обавезна библиотекарска литература. Први добитник престижне награде „Митровданска повеља“, коју је 1997. године установио Одбор *Сусрета библиографа*, био је Миодраг Живанов. За библиографе ово признање има посебну вредност јер га додељују колеге.

Живанов је носилац Ордена рада са сребрним венцем (1973) и највишег библиотекарског одличја, награде „Милорад Панић Суреп“ (1988).

У *Поменику* српских библиографа почасно место заузимају Милен М. Николић и Миодраг Живанов. Њих је посебним чинила страсна преданост истинских стваралаца, али и скромност и ненаметљивост, поштен и добронамеран однос према послу, због чега су уживали неподељене симпатије и поштовање.

Резиме

У новијој историји српске библиографије посебно место заузимају две личности – Милен М. Николић (1901-1995) и Миодраг Живанов (1928-2000). Господин Николић је био први стручни руководиоцац и координатор послова на изради Српске ретроспективне библиографије и први начелник Библиографског одељења Народне библиотеке Србије, основаног 1960. године. Миодраг Живанов, први и најбољи Николићев ученик, руководио је Одељењем 23 године, стручно је средио и систематизовао сакупљену грађу и редиговао 20 томова *Српске библиографије. Књиге 1868-1944*. Њено објављивање највећи је допринос националној култури.

д-р Борјанка Трајкович Вспоминая великих библиографов

Резюме

В более новой истории сербской библиографии особое место занимают две личности: Милен М. Николич (1901-1995) и Миодраг Живанов (1928-2000). Господин Николич был первым компетентным руководителем и координатором работ по изготовлению Сербской ретроспективной библиографии и первым заведующим Библиографическим отделом Национальной библиотеки Сербии, которое учреждено в 1960 г. Миодраг Живанов, первый и самый лучший ученик Николича, руководствовал Отделом 23 года, умело привел в порядок и систематизировал собранный материал и редактировал 20 томов *Сербской библиографии. Книги 1868-1944*. Ее опубликование представляет собой самый большой вклад в национальную культуру.

Борјанка Трајковић, Ph.D. Memory of Great Bibliographers

Summary

In the new History of the Serbian Bibliography, a special place is occupied by two personalities – Milen M. Nikolić (1901-1995) and Miodrag Živanov (1928-2000). Nikolić was the first expert manager and coordinator of the work on the Serbian Retrospective Bibliography Compiling and the first Chief of the Bibliographic Department of the National Library of Serbia, founded in 1960. Miodrag Živanov, the first and the best student of Nikolić, was managing this Departement for 23 years, and he has regulated with expertise and systemized the collected material and he has redacted 20 volumes of *Serbian Bibliography. Books 1868-1944*. The publication of this Bibliography was a great contribution to the national culture.